

УДК 7.012:[655.532:821.161.2-343](043.2)

Лобач Поліна Сергіївна, студентка кафедри дизайну

Волгін Юрій Євгенович, науковий керівник, старший викладач кафедри дизайну

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Київ, Україна

ОБРАЗ ВІДЬМИ У СЛОВ'ЯНСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ФЕНТЕЗІ

***Анотація.** Розглянуто основні концепції образу відьми та коротку історію їхніх образів у слов'янській міфології. Досліджено, які тенденції репрезентації образів відьом застосовуються в сучасному українському фентезі на прикладі твору Валерії Савотіної «Чаклунка і культ». Окремо проаналізовано візуальну реконструкцію образу відьми — зокрема, способам її зображення в ілюстраціях та книжкових обкладинках.*

***Ключові слова:** відьма, слов'янська міфологія, переосмислення образу, українське фентезі, ілюстрація, візуальна репрезентація.*

Вступ. Образ відьми — один із найстійкіших і водночас найсуперечливіших архетипів у світовій та слов'янській культурі. Відьма з'являється на перетині міфології, релігії та фольклору, поєднуючи у собі риси темряви й зла з мудрістю, знанням та силою. У сучасній культурі, зокрема в українському фентезі, відбувається активне переосмислення знайомого нам образу відьми. Вона постає не в традиційному темному образі, а як символ внутрішньої сили, самопізнання та духовного пробудження. Де героїня вже не є однозначним антагоністом — натомість стає центром морального, духовного та соціального конфлікту.

Матеріали та методи. Об'єктом дослідження є образ відьми як культурно-міфологічний феномен у слов'янській міфології, що використовується у фентезі. Предметом – способи використання художньої та візуальної репрезентації відьми у сучасному українському фентезі.

Результати. У слов'ян, як і в багатьох інших народів, було поширене вірування у чаклунство і образ відьми має давнє коріння що тісно пов'язане із язичницькими уявленнями про природу, магію та жіноче начало. Первісно відьма не мала суто негативного забарвлення: вона виступала як жінка-знаюча, охоронниця таємних знань, цілителька, посередниця між світом людей і світом духів. Саме слово «відьма» походить

від праслов'янського «vĕdati», тобто «відати, знати».[1] Пізніше, з утвердженням християнства, язичницькі уявлення про жінок, які володіють магічними здібностями, поступово трансформувалися. Відьма почала сприйматися як служниця темних сил, що вступає у контакт із нечистою силою та шкодить людям.

В українській літературі доволі широко використовують тему відьомства загалом. [2] Але в більш сучасних творах чаклунка все частіше постає головною героїнею, що обирає власний шлях який напрочуд відрізняється від образу виключно антагоністки, який часто використовувався в старших творах.[3] Одним із найвиразніших прикладів цього процесу є творчість Валерії Савотіної, зокрема її роман «Чаклунка та культ», у якому образ відьми отримує глибоке психологічне та філософське осмислення. Авторка відходить від традиційного сприйняття відьми як уособлення темних сил. Її героїня — не зла чарівниця, а жінка, що прагне зрозуміти природу власної сили й своє місце у світі. Магія у творі також стає метафорою внутрішнього пробудження, пізнання себе, подолання страху перед власною відмінністю. [4]

За тенденціями жанр фентезі сьогодні постає не лише як форма втечі від реальності, а як спосіб відтворення міфомагічного світогляду.[5] У сучасних ілюстраціях та книжкових обкладинках відьма відкривається не як уособлення зла, а як символ сили, жіночності, інтелекту та незалежності. Також автори все рідше наділяють чаклунок типовими рисами які асоціюють з відьмами — жорстокістю, хитрістю та егоїзмом, що відкриває нові можливості для візуального осмислення: відьма постає не як спотворена стара жінка у похмурих тонах і спотворених формах, а як жіночна, витончена, гармонійна постать, образ якої набуває світла, кольору й символічної глибини. Зовнішня краса тут стає не проявом спокуси, а відображенням гармонії між знанням, владою і жіночністю.[6] Таким чином, відбувається трансформація візуальної мови: відьма стає героїнею, а не загрозою.

Висновки. В сучасному фентезі образ відьми постає як символ свободи, самопізнання, опору стереотипам і внутрішнього пробудження. Темні, похмурі мотиви поступаються місцем м'яким кольоровим рішенням. Ілюстратори прагнуть не спотворювати образ, а показати його суть: відьма — це та, хто відає, жінка, наділена глибинною мудрістю й надзвичайною силою.

Список використаних джерел:

1. Відьма // Вікіпедія : вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Відьма>
2. Кметь, В. С. Архетип відьми в українській літературі XIX–XX століття // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». — 2017.
3. Кузьменко, О. Образ відьми в українській літературі XX–XXI століття: від страху до прийняття. // Літературознавчі студії. — 2020.
4. Савотіна, В. Чаклунка та культ. — Київ: Vivat, 2021. — 352
5. Євмененко, О. В. Міфологічний світогляд сучасного українського фентезі // Літературознавчі студії. — 2023.
6. Deepwell, K. Feminist Interpretations of Witches and the Witch Craze in Contemporary Art. URL: https://repository.mdx.ac.uk/download/90a92ae314af9237689eaaadd89d2ebd804378eed5cb6a73df9460c6a86f1213/2886930/37942-123445-2-PB.pdf?utm_source=chatgpt.com